

CIDIN

Centre for International Development Issues Nijmegen

De werking van draagvlak

Een nadere analyse van het Nederlandse draagvlak
voor internationale samenwerking

CIDIN (Radboud Universiteit Nijmegen)
Oktober 2009
S. Kinsbergen, MSc.
Dr. L. Schulpen
m.m.v. K. Caarls, MSc.

De werking van draagvlak

**Een nadere analyse van het Nederlandse draagvlak voor
ontwikkelingssamenwerking.**

CIDIN (Radboud Universiteit Nijmegen)
Oktober 2009
S. Kinsbergen, MSc.
Dr. L. Schulpen
m.m.v. K. Caarls, MSc.

Inhoudsopgave

Afkortingen en Tabellen.....	3
Voorwoord	4
1. Inleiding.....	5
2. Data & Methoden	7
3. Analyses en resultaten.....	12
Conclusies	15
Referenties.....	16

Afkortingen en Tabellen

AIV	Adviesraad Internationale Vraagstukken
CIDIN	Centre for International Development Issues Nijmegen
DGIS	Directoraat Generaal Internationale Samenwerking
KAB	Knowledge-Attitude-Behavior (Kennis-Houding-Gedrag)
IOB	Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie
MDG's	Millennium Development Goals (Millennium Ontwikkelings Doelen)
Minbuza	Ministerie van Buitenlandse Zaken
NCDO	Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame ontwikkeling
OS	Ontwikkelingssamenwerking

Tabel 1	Zes mogelijke processen van gedragsverandering
Tabel 2	Frequentieverdeling categorieën persoonlijke bijdrage aan ontwikkelingssamenwerking
Tabel 3	Overzicht sociaaldemografische karakteristieken
Tabel 4	Overzicht Kennisvariabelen
Tabel 5	Overzicht Houdingvariabelen
Tabel 6	Niets doen-versus doneren en/iets doen
Tabel 7	Hoogte van de donatie

Voorwoord

Dit rapport geeft de belangrijkste bevindingen weer van een onderzoek uitgevoerd door het CIDIN van de Radboud Universiteit Nijmegen. Het onderzoek betreft een nadere analyse van het Barometer 2008 onderzoek dat het marktonderzoeksbureau Motivaction in opdracht van de NCDO uitvoerde. Centraal in deze nadere analyse staat de relatie tussen de kernelementen van het draagvlakbegrip (kennis, houding en gedrag).

Graag benadrukken wij dat het hier een publieksversie van het onderzoek betreft. Dat betekent dat allerlei meer technische details van het onderzoek in dit rapport niet zijn opgenomen. Dat zal uiteraard wel gebeuren in de wetenschappelijke publicatie die in voorbereiding is. Hiervoor vragen wij echter nog even geduld.

Graag willen we iedereen bedanken die een bijdrage heeft geleverd aan het onderzoek en de totstandkoming van dit rapport: de NCDO en Motivaction voor het beschikbaar stellen van de database, de NCDO ook voor het in ons gestelde vertrouwen, Kim Caarls voor haar onmisbare bijdrage aan het opschonen van de database en de analyse, en Ruerd Ruben voor zijn technische en inhoudelijke ondersteuning. Zoals altijd zijn echter alleen de auteurs verantwoordelijk voor de conclusies en de inhoud (en daarmee ook voor eventuele fouten).

Nijmegen, oktober 2009

Sara Kinsbergen
Lau Schulpen

1. Inleiding

Op 11 mei 2009 bracht het Ministerie voor Buitenlandse Zaken in een beleidsbrief haar visie op draagvlakversterking voor internationale samenwerking naar buiten (DGIS 2009). Dat was een unicum. Hoewel draagvlak, en zeker de noodzaak van draagvlakversterking, al decennia een belangrijk onderdeel vormt van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid is er vóór 2009 nog nooit een daadwerkelijk beleid op dat terrein opgesteld. Nu was dat nodig vanwege de politieke discussies in de media en de Tweede Kamer en de mede op basis daarvan aangekondigde beleidsnotitie. Gesteund door een evaluatie van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB 2009) en advies van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV 2009) zet de beleidsbrief de visie van de minister uiteen op de cruciale vragen rondom draagvlak: wat is het, waarvoor is het belangrijk, waarom moeten we er aan werken en hoe (en wie) gaan we dat doen?

Voor de onderhavige discussie is vooral de wat-vraag van belang. Cruciaal daarin blijft de vertrouwde driedeling tussen kennis, houding en gedrag. In navolging van Develtere (2003) definieert het ministerie draagvlak als 'de al dan niet door kennis gedragen houding en actie ten aanzien van de doelen van internationale samenwerking' (DGIS 2009, 4).¹ Dit onderscheid tussen drie dimensies van draagvlak is niet nieuw en grijpt feitelijk terug op het al decennia geleden ontwikkelde Knowledge-Attitude-Behaviour (KAB) model binnen communicatiewetenschappen (zie: Ryan & Gross 1943).

De beleidsbrief van het ministerie laat weinig onduidelijkheid over waar het uiteindelijk om gaat bij draagvlak. Draagvlak is een middel in de strijd tegen armoede en ongelijkheid in de wereld en activiteiten op het terrein van draagvlakversterking dienen dan ook 'direct of indirect [te] resulteren in een *ander gedragseffect bij mensen in Nederland*' (DGIS 2009, 4, *cursivering toegevoegd*). De beleidsbrief volgt daarmee voor een belangrijk deel de redenering in de IOB evaluatie (2009, 21) waarin wordt gesteld dat 'als het uiteindelijke doel van OS-draagvlak is om armoedebestrijding en ontwikkeling te bevorderen (dus als het gericht is op actie), dan vormt de gedragscomponent de essentie van het draagvlakbegrip'.

Tegelijk laat de definitie ook de discussie zien over de wijze waarop die dimensies elkaar beïnvloeden en over de noodzaak van elke dimensie (en dan vooral de dimensie kennis). Develtere waarschuwt voor een te makkelijke assumptie van een causaal en rechtlijnig verband tussen de draagvlakdimensies. De IOB (2009, 20) voegt daaraan toe dat 'de

¹ Die 'doelen van internationale samenwerking' dienen overigens niet te worden verward met, of gelijk worden gesteld aan, hetgeen ontwikkelingsorganisaties doen. Die laatste hebben weliswaar een communicatieplicht richting de burger, maar dat is iets anders dan het creëren, versterken, of verbreden van draagvlak. Het begrip draagvlak is dus niet verbonden met wat ontwikkelingsorganisaties doen, maar met hetgeen burgers zelf kunnen doen. Anders gezegd: het ministerie reserveert het begrip draagvlak voor het activeren van burgers om zelf hun verantwoordelijkheid te nemen voor 'een betere wereld'. Daarvoor is een specifieke houding (alsmede enige kennis) vereist.

veronderstelling dat kennis, houding en gedrag met betrekking tot ontwikkelingssamenwerking in elkaars verlengde liggen, de aantrekkingskracht bezit van de eenvoud', maar ook 'makkelijk aanleiding kan geven tot ongefundeerde conclusies'. Illustratief in deze zijn de zes mogelijke 'behaviour change sequences' waarover Valente et.al. (1998: 368-372) spreken op basis van het Knowledge-Attitude-Behaviour (KAB)-model (zie Tabel 1).

Tabel 1 Zes mogelijke processen van gedragsverandering

Label	Model	Omschrijving
1. Cognitief	K-A-B	Cognitieve vooruitgang door de verschillende fasen
2. Affiniteit	A-K-B	Positieve houding leidt tot meer kennis en initieert gedrag
3. Rationeel	K-B-A	Kennis over voordelen leidt tot gedrag ongeacht de houding
4. Onwillige acceptatie	B-K-A	Gedrag is geïnitieerd, kennis komt voort uit het gedrag (ervaring) en houding verandert later
5. Dissonantie	B-A-K	Gedrag leidt tot een positieve houding met kennis door ervaring
6. Emotioneel	A-B-K	Voorkeur voor gedrag leidt tot adoptie met kennis als secundaire overweging

Source: Valente et.al. 1998: 369.

In de discussie over draagvlak mogen dergelijke waarschuwingen dan ondertussen gemeengoed zijn, in het draagvlakonderzoek is dat nog zelden het geval. Draagvlakonderzoeken, zoals die al sinds 1994 door de NCDO in Nederland worden uitgevoerd, gaan impliciet uit van het (cognitieve) KAB-model (model 1 in Tabel 1), nemen de causaliteit tussen de dimensies daarmee feitelijk als uitgangspunt, maar bevragen die niet. Dat geldt overigens ook voor specifieke punten in de draagvlakdiscussie zoals de idee dat kennis een negatieve invloed heeft op houding en gedrag. Anders gezegd: hoe meer men te weten komt over het 'reilen en zeilen' van ontwikkelingssamenwerking, hoe negatiever de houding en hoe meer men zichzelf onttrekt aan deze sector (IOB 2009, 60). Hoewel breed gedragen wordt deze stelling nergens aangetoond aan de hand van data analyse.²

Met de tekortkomingen van de beschikbare database als uitgangspunt (zie noot 2) tracht de onderhavige studie een bijdrage te leveren aan het draagvlakdebat in Nederland door een nadere analyse te maken op basis van het door de NCDO uitgevoerde Barometeronderzoek 2008. Deze analyse gaat weliswaar ook uit van het cognitieve KAB-model, maar stelt zich in tegenstelling tot eerdere analyses (zie Barometer 2008, 2007, 2006) juist de vraag hoe de draagvlakdimensies kennis, houding en gedrag van individuen onderling samenhangen. Uitgangspunt hierbij vormt het idee

² Voor een belangrijk deel is dat ook begrijpelijk aangezien het aantonen van de (richting van) causaliteit tussen de dimensies kennis, houding en gedrag de beschikbaarheid vereist van meerjarige paneldata. Deze zijn echter, voor zover bekend, niet beschikbaar. Bovendien zijn de specifieke kennis-, houding- en gedragsvragen in de verschillende onderzoeken niet zondermeer vergelijkbaar en bevatten de onderzoeken een focus op zaken die ten tijde van het afnemen van de vragenlijsten van (politiek of maatschappelijk) belang waren.

(zie DGIS 2009, AIV 2009 en IOB 2009) dat gedrag de ultieme vorm van draagvlak is en daarmee de te verklaren variabele (zie hieronder). Uitgaande van het gestelde in noot 2 moet hieraan meteen worden toegevoegd dat deze analyse wel de relatie tussen de verschillende dimensies kan aantonen maar, vanwege het ontbreken van meerjarige paneldata, niet de richting van de causaliteit en relatie.

Daarnaast stelt deze studie zich, in tegenstelling tot eerdere draagvlakstudies, ook de vraag hoe socio-demografische kenmerken van individuen kennis, houding en gedrag ten aanzien van (de doelen van) ontwikkelingssamenwerking beïnvloeden.³ Toevoeging hiervan geeft inzicht in de invloed van dergelijke individuele karakteristieken (die zelf niet beïnvloedbaar zijn) op het draagvlak van individuen. Interessant is dat in eerdere analyses van de Barometer database dergelijke karakteristieken een zeer ondergeschikte rol speelden terwijl studies duidelijk hebben aangetoond dat bijvoorbeeld leeftijd en kerkgang van sterke invloed zijn op het geefgedrag van individuen (Bekkers & Wiepking 2007, Valente et.al. 1998). Dat is des te verwonderlijker aangezien deze analyse ook zicht geven op de verdeling van het draagvlak onder de Nederlandse bevolking.

De centrale vraag die beantwoordt wordt in deze studie luidt: Hoe verhouden de draagvlakdimensies kennis en houding zich tot het gedrag van mensen en hoe beïnvloeden individuele karakteristieken deze dimensies?

2. Data & Methoden

De NCDO laat sinds 2006 jaarlijks onderzoek doen naar het draagvlak voor internationale samenwerking onder de Nederlandse bevolking. Hiervoor heeft de NCDO samen met het onderzoeksbureau Motivaction een Barometer ontwikkeld. De Barometer 2008, die de basis vormt voor de onderhavige analyses en is gebaseerd op een representatieve steekproef van 1,263 respondenten,⁴ beslaat ongeveer veertig vragen.⁵ Om inzicht te krijgen in de kennis, houding en het gedrag van de respondenten werden een aantal vragen uit de Barometer geselecteerd. In alle gevallen was de keuze voor gedrags-, houdings- en kennisvragen beperkt en in een enkel geval voor discussie

³ Niet verwonderlijk komen die eerdere draagvlakstudies dan ook tot uitspraken over 'hét draagvlak van dé Nederlandse bevolking' zonder deze bevolking verder onder te verdelen in bijvoorbeeld hoog- en laagopgeleiden, lage en hoge inkomensgroepen en dergelijke.

⁴ De landelijke steekproef bedroeg in totaal 1.493 respondenten. Er is gewogen met behulp van de Gouden Standaard van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de MarktOnderzoekAssociatie (MOA), waardoor er na weging 1.263 respondenten overbleven.

⁵ Motivaction maakt gebruik van online onderzoekpanels. Het gebruik van deze panels kan een bias veroorzaken, doordat de aanname dat Internetgebruikers niet wezenlijk verschillen van mensen die geen Internet gebruiken of geen toegang hebben tot Internet, in de praktijk niet opgaat. Om voor deze bias te controleren maakt Motivaction gebruik van *propensity score weighting*, zodat de steekproefpopulatie zo veel mogelijk overeenkomt met de doelpopulatie, welke in dit geval de Nederlandse bevolking betreft. Voor meer informatie zie www.motivaction.nl en www.moaweb.nl.

vatbaar. Tegelijk leverde de samenstelling van de Barometer weinig andere mogelijkheden en geeft de analyse in ieder geval ook inzicht in de relevantie van de vragen voor toekomstig draagvlakonderzoek.

Afhankelijke variabelen

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag, wordt gebruik gemaakt van drie afhankelijke variabelen die betrekking hebben op het gedrag van respondenten ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking: (1) niets doen, (2) geld geven en (3) geld geven plus iets doen.⁶ De eerste analyse verklaart welke respondenten niets doen, welke enkel geld doneren en welke naast het doneren van geld ook nog op een andere manier actief betrokken zijn bij ontwikkelingssamenwerking. Ruim de helft van de respondenten heeft aangegeven in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek op geen enkele manier een bijdrage te hebben geleverd aan ontwikkelingssamenwerking. Ruim 40% zegt geld te hebben gedoneerd aan een goed doel en bijna 9% zegt zowel geld gedoneerd te hebben als op een andere manier actief ondersteuning te hebben geboden aan ontwikkelingssamenwerking (zie Tabel 1). De activiteiten ondernomen door deze laatste groep mensen variëren van zelf acties voeren, het kopen van Fair Trade producten, tot aan bidden. Hoewel de activiteiten verschillen in de mate van intensiteit wordt hierin geen onderscheid gemaakt. Iedere categorisering is immers per definitie discutabel. Bovendien gaat het hier vooral om de vraag in hoeverre mensen zelf het idee hebben ‘iets te doen voor mensen in ontwikkelingslanden’.

Tabel 2 Frequentieverdeling categorieën persoonlijke bijdrage aan ontwikkelingssamenwerking

Categorie	Percentage
Niets doen	50,5%
Alleen geld geven	40,7%
Zowel geld geven als iets doen	8,8%
Totaal	100.0%

De tweede analyse kijkt naar de hoeveelheid geld die wordt gedoneerd. Deze analyse gaat dan ook dieper in op de groep van donateurs en analyseert wat de hoogte van het gedoneerde bedrag bepaalt. Op basis van dat deel van de populatie dat geld heeft ontstaat een continue variabele ‘hoeveelheid geld’.⁷

⁶ De categorie ‘alleen iets anders doen dan geld geven’ bestond uit een te klein aantal respondenten (2.6%) en werd om die reden niet als afzonderlijke categorie opgenomen in de analyse.

⁷ Omdat de exacte hoogte van het inkomen niet bekend is wordt hier gemeten met inkomenscategorieën. Dit maakt het overigens niet mogelijk om te werken met een variabele die inzicht geeft in het percentage van het inkomen dat men doneert.

Onafhankelijke variabelen

De onafhankelijke variabelen zijn ingedeeld in drie categorieën: (1) individuele karakteristieken, (2) kennis over ontwikkelingssamenwerking en (3) houding ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking.

Individuele karakteristieken

Tabel 3 geeft de sociaaldemografische karakteristieken van de respondenten weer. De verdeling tussen mannen en vrouwen is nagenoeg gelijk. De grootste groep respondenten is afkomstig van het middelbare beroepsonderwijs (39,3%) en respondenten met een wetenschappelijke opleiding vormen de kleinste groep (10,6%). Bijna de helft van de respondenten heeft een maandinkomen tussen de € 1.001,- en €2.000. Een kleine 20% verdient bovenmodaal.

Tabel 3 Overzicht sociaaldemografische karakteristieken

Variabelen	Categorieën	%
Leeftijd	15 t/m 24	14,2%
	25 t/m 34	18,0%
	35 t/m 49	34,4%
	50 of ouder	33,3%
Geslacht	Man	49,5%
	Vrouw	50,5%
Hoogst genoten opleiding	Laag opgeleid (LBO)	16,9%
	Middel opgeleid	39,3%
	Hoog opgeleid	33,2%
	Wetenschappelijk opgeleid	10,6%
Netto maandinkomen	≤ 1000 €	31,6%
	1001 t/m 2000 €	48,8%
	2001 t/m 3000 €	14,9%
	≥ 3001 €	4,6%

Kennis over ontwikkelingssamenwerking

Kennis over ontwikkelingssamenwerking is gebaseerd op een aantal feitelijke zaken: overheidsuitgaven voor ontwikkelingssamenwerking, de Millennium Development Goals (MDG's) en moedersterfte in een aantal ontwikkelingslanden (zie Tabel 4 voor een beschrijving van deze kennisvariabelen). Wat betreft de overheidsuitgaven voor ontwikkelingssamenwerking is in de Barometer de vraag gesteld: "Hoeveel miljard euro denkt u dat de Nederlandse overheid jaarlijks ongeveer uitgeeft aan ontwikkelingshulp? Als u het niet weet, wilt u dan een schatting maken."

Het juiste antwoord op deze vraag, uitgaande van het budget voor 2008, is €4,6 miljard (van der Lelij, Decorte & van Duijn 2008, 23). Deze variabele bestaat uit drie categorieën: lager dan 3,5 en hoger dan 5,5 miljard is *geen kennis*, antwoorden met een

afwijking van 1 miljard (naar boven of naar beneden) is *kennis* en een afwijking van 0,5 miljard betekent *veel kennis*. Gebaseerd op deze indeling blijkt 13,7% van de respondenten veel kennis te hebben, en 4,9% van de respondenten beschikt over kennis. Uitgaande van deze vraag heeft ruim 80% geen kennis over het budget.⁸

Kennis over de millenniumdoelen is gebaseerd op het aantal MDG's genoemd door de respondent. Hierbij is gekozen voor de volgende rangorde: wanneer geen enkele MDG is genoemd heeft de respondent *geen kennis*, wanneer 1-3 MDG's zijn genoemd heeft de respondent *kennis*, en bij 4-8 juist genoemde MDG's heeft de respondent *veel kennis*. Slechts 0,7% van de respondenten kan vier of meer MDG's opnoemen en 17,4% van de respondenten weet tussen de één en drie MDG's juist te benoemen.

Eén van de MDG's betreft de verbetering van de gezondheid van moeders in ontwikkelingslanden. De vraag in de Barometer 2008 luidt: *'In Nederland stierven in 2005 zes moeders op de 100.000 geboren baby's aan de complicaties rond zwangerschap en bevalling. Hoeveel moeders denkt u dat er per 100.000 bevallingen overlijden in de volgende landen?'*⁹ Wederom is een driedeling gemaakt, waarbij tussen de 0-25% boven of onder het werkelijke aantal staat voor *veel kennis*, tussen de 25-50% boven of onder het werkelijke aantal staat voor *kennis*, en *geen kennis* betekent dat het antwoord 50% boven of onder de werkelijke waarde zat. De variabelen per land zijn samengevoegd, waardoor de nieuwe variabele het totaal aan kennis met betrekking tot moedersterfte weergeeft. Ruim 82% van de respondenten heeft 50% boven of onder het juiste antwoord aangegeven en heeft dus geen kennis over moedersterfte.

Tabel 4 Overzicht Kennisvariabelen

Variabelen	Percentage
Kennis Budget OS	
<i>Geen kennis</i>	81,4%
<i>Kennis</i>	4,9%
<i>Veel kennis</i>	13,7%
Kennis MDG's	
<i>Geen kennis</i>	81,9%
<i>Kennis</i>	17,4%
<i>Veel kennis</i>	0,7%
Kennis Moedersterfte	
<i>Geen kennis</i>	82,4%
<i>Kennis</i>	13,7%
<i>Veel kennis</i>	3,9%

⁸ Motivaction gaat uit van een bedrag van 4 miljard euro en heeft een marge van 50% genomen waarop zij bepaald of de respondent kennis over ontwikkelingssamenwerking heeft. Volgens deze interpretatie heeft 47% van de bevolking een juist antwoord geformuleerd. Echter, wij vinden deze range te breed en hebben daarom besloten deze variabele te hercoderen.

⁹ Correcte antwoorden volgens Barometer 2008: Brazilië 110, Vietnam 150, India 450, Mali 970 en Sierra Leone 2100.

Houding ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking

De houding ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking is gemeten met vijf verschillende variabelen. Twee hebben betrekking op de besteding van ontwikkelingsgelden en zijn gebaseerd op de volgende vragen: (1) draagt ontwikkelingshulp bij aan een verbetering van de situatie in ontwikkelingslanden, en (2) worden de ontwikkelingsgelden in het algemeen goed besteed.

Daarnaast is één vraag opgenomen over de houding van de Nederlandse burger ten aanzien van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid: moet het budget voor ontwikkelingssamenwerking vergoot of verminderd worden of moet het juist gelijk blijven. Tot slot zijn twee variabelen opgenomen die betrekking hebben op de verwachtingen van de respondenten ten aanzien van het Nederlandse welvaartspeil respectievelijk het welvaartspeil in ontwikkelingslanden voor de komende 10 jaar.

Tabel 5 Overzicht Houdingvariabelen

Variabelen	Percentage
Ontwikkelingshulp helpt	
<i>Nee, situatie verslechtert</i>	44,7%
<i>Neutraal</i>	39,8%
<i>Ja, situatie verbetert</i>	15,5%
Ontwikkelingshulp overheid goed besteed	
<i>Nee, merendeels slecht besteed</i>	18,9%
<i>Even vaak goed als slecht besteed</i>	46,6%
<i>Ja, merendeels goed besteed</i>	34,5%
Ontwikkelingshulp NI >, < of =	
<i>Verminderd worden</i>	36,2%
<i>Gelijk blijven</i>	51,0%
<i>Vergroot worden</i>	2,8%
Verwachting welvaartspeil Nederland	
<i>Daalt</i>	42,3%
<i>Blijft gelijk</i>	43,0%
<i>Stijgt</i>	14,7%
Verwachting welvaartspeil ontwikkelingslanden	
<i>Daalt</i>	24,0%
<i>Blijft gelijk</i>	44,3%
<i>Stijgt</i>	31,7%

Methoden

De analyses zijn uitgevoerd met behulp van het statistische softwareprogramma SPSS. Voor de eerste analyse (i.c. niets doen versus geld geven & geld geven + iets anders doen) is een logistische regressie analyse gebruikt. De tweede analyse (hoogte van de (i.c. de hoeveelheid geld) is geanalyseerd met een Ordinary Least Square (OLS) regressie.

3. Analyses en resultaten

3.1 Analyse 1: (n)iets doen

In deze eerste analyse wordt nagegaan welke factoren bepalen of mensen wel of niet actief zijn op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. De analyse bestaat uit twee delen. In het eerste onderdeel besteden we aandacht aan het doneren van geld, in het tweede gedeelte verklaren we het gedrag van mensen die zowel donateur zijn als op een andere manier een bijdrage leveren aan ontwikkelingssamenwerking. Tabel 5 geeft weer welke factoren een verband vertonen met het gedrag van mensen en laat zien dat de effecten doorgaans hetzelfde zijn voor beide vergelijkingen (linker kolom: geld geven versus niets doen en rechter kolom: geld geven *en* actie versus niets doen).

Leeftijd is het enige achtergrondkenmerk waarvoor een significant verband¹⁰ wordt gevonden met gedrag. Oudere mensen zijn eerder geneigd om geld te geven dan jongere mensen en zullen bovendien ook vaker bovenop het doneren van geld op een andere manier actief zijn. Ook voor kennis wordt slechts één significant verband aangetroffen. Mensen met meer kennis over de MDG's zijn meer geneigd om geld te geven en zullen daarenboven ook eerder op een andere manier actief zijn.

Er is een sterk negatief verband tussen de houding en het gedrag van mensen. Zo zullen mensen die geloven in ontwikkelingssamenwerking zelf minder snel geld doneren of zich op een andere manier actief inzetten. Hetzelfde geldt voor mensen die een positieve houding hebben ten aanzien van de bestedingen van het ministerie van Buitenlandse zaken. In beide gevallen hebben mensen er blijkbaar geloof in dat wat er gebeurt, goed gebeurt en vinden daarom minder aanleiding om zelf actief te worden. Dit blijkt ook uit de vaststelling dat mensen die zelf actiever zijn, ook eerder twijfelen aan de manier waarop het ministerie van Buitenlandse zaken haar geld besteedt.

Als laatste geldt dat mensen die negatieve verwachtingen hebben met betrekking tot het toekomstige welvaartspeil van ontwikkelingslanden, meer geneigd zijn om te doneren. Dit verband wordt niet gevonden voor mensen die zowel doneren als op een andere manier een bijdrage leveren aan ontwikkelingssamenwerking.

De houding van mensen heeft niet altijd een negatieve invloed op hun gedrag ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking. Mensen die van mening zijn dat het Nederlandse budget voor ontwikkelingssamenwerking verhoogd moet worden, zijn zelf

¹⁰ De mate van significantie geeft aan of de samenhang tussen verschillende variabelen al dan niet op toeval berust. Met een significant effect wordt bedoeld dat het gevonden effect van een onafhankelijke variabele (bijv. leeftijd) op een afhankelijke variabele (bijv. houding) niet op toeval berust. Meestal kan het effect toegeschreven worden aan de betreffende onafhankelijke variabele. Over het algemeen kan dit gesteld worden met 95% betrouwbaarheid. Soms wordt gekozen voor een grens van 90% betrouwbaarheid.

ook eerder bereid zich actief in te zetten. Ook hier lijkt dit samen te hangen met de overtuiging van mensen dat het ministerie haar geld niet altijd goed besteed. Men vindt dat er meer moet gebeuren om de situatie in ontwikkelingslanden te verbeteren.

Deze eerste analyse laat zien dat het in mindere mate achtergrondkenmerken en kennis te zijn die het gedrag beïnvloeden, maar dat de houding van mensen het sterkst van invloed is op het gedrag.

Tabel 6 Niets doen-versus doneren en/iets doen

		Geld	Geld en actie
Ind. karakteristieken	Geslacht (vrouw)	0	0
	Leeftijd	++	+
	Opleiding	0	0
	Maandinkomen, netto	0	0
	Afkomst	0	0
	Kennis Budget OS	0	0
Kennis variabelen	Kennis Moedersterfte	0	0
	Kennis MDG's	++	++
	OShulp helpt	--	--
Houding variabelen	OShulp goed besteed	--	--
	Verw. welvaart OL	+	0
	OShulp lager/hoger	++	++
	Verw. welvaartl NL	0	0

++ = sterk positief effect (95% betrouwbaarheid)

-- = sterk negatief effect (95% betrouwbaarheid)

+ = positief effect (90% betrouwbaarheid)

- = negatief effect (90% betrouwbaarheid)

0 = geen effect

3.2 Analyse 2: De hoeveelheid geld

Bovenstaande analyse geeft inzicht in welke mensen actief zijn op het gebied van ontwikkelingssamenwerking en welke niet. In de volgende analyse zoomen we verder in op de groep van donateurs. We analyseren de hoogte van het bedrag dat mensen doneren. Belangrijk daarin is de constatering dat er een positief verband is tussen de intensiteit van de inzet van mensen en de hoogte van de donatie. Mensen die zowel doneren als iets anders doen geven gemiddeld een hoger bedrag per jaar (€ 340,-) dan mensen die enkel doneren (€ 116,-).

De tabel hieronder geeft de resultaten weer van de analyse met de afhankelijke variabele die de hoeveelheid geld meet die respondenten in 2007 heeft gedoneerd (in euro's) aan organisaties of acties voor ontwikkelingslanden. Hierbij is gekeken of individuele karakteristieken, kennisvariabelen en houdingsvariabelen in staat zijn te voorspellen hoeveel geld iemand doneert.

In tegenstelling tot de vorige analyse spelen individuele achtergrondkenmerken een belangrijke rol in het verklaren van de hoogte van het gedoneerde bedrag. Leeftijd, opleiding en geslacht zijn alle drie van invloed op de hoogte van het gedoneerde bedrag. Hoewel geslacht niet bepaald of men doneert, maar wanneer men doneert, zijn vrouwen meer geneigd grotere bedragen te doneren dan mannen. Ook leeftijd blijkt ertoe te doen. Onder oudere respondenten is er niet alleen een grotere bereidheid om te doneren, maar wanneer ze doneren geven ze ook grotere bedragen. In vergelijking met laag opgeleiden geven respondenten met een wetenschappelijke opleiding de grootste geldbedragen, terwijl er geen verschil in hoogte van de gift lijkt te zijn tussen allochtonen en autochtonen. Interessant is dat de hoogte van het inkomen niet van invloed is op de hoogte van het gedoneerde bedrag.

Ook hier heeft kennis van de MDG's een positieve invloed op het gedoneerde bedrag. Mensen die meer bekend zijn met de MDG's doneren meer geld aan ontwikkelingssamenwerking. Een tegengesteld effect wordt gevonden voor kennis over moedersterfte. Mensen die meer weten over moedersterfte geven lagere donaties. Meer onderzoek is nodig om dit vastgestelde verband te verklaren.

Tabel 7 Hoogte van de donatie

		Hoeveelheid geld
Ind. karakteristieken	Geslacht (vrouw)	+
	Leeftijd	+
	Opleiding	+
	Netto maandinkomen	0
	Afkomst	0
Kennis variabelen	Kennis Budget OS	0
	Kennis Moedersterfte	--
	Kennis MDG's	++
Houding variabelen	OShulp helpt	+
	OShulp goed besteed	0
	Verw. welvaart OL	0
	OShulp lager/hoger	++
	Verw. welvaartl NL	0

++ = sterk positief effect (95% betrouwbaarheid)

-- = sterk negatief effect (95% betrouwbaarheid)

+ = positief effect (90% betrouwbaarheid)

- = negatief effect (90% betrouwbaarheid)

0 = geen effect

In de vorige analyse zagen we dat mensen die geloven dat ontwikkelingssamenwerking helpt, minder geneigd zijn om te doneren of zich op een andere manier actief in te zetten. Deze tweede analyse laat zien dat wanneer deze mensen toch over gaan tot doneren, ze juist eerder meer doneren dan mensen die niet geloven in

ontwikkelingssamenwerking. De hoogte van het gedoneerde bedrag wordt verder bepaald door de houding van mensen ten aanzien van het budget van ontwikkelingsamenwerking. Wanneer mensen vinden dat dit bedrag verhoogd moet worden, zijn ze eerder bereid om te doneren en zullen ook eerder hogere bedragen doneren.

Conclusies

Deze analyse laat zien dat een aantal achtergrondkenmerken van mensen zoals leeftijd, geslacht en opleiding van invloed zijn op hun gedrag op het gebied van ontwikkelingsamenwerking. Het geeft echter geen voeding aan de gedachte dat meer kennis altijd leidt tot een negatievere houding en/of een minder actief gedrag. Daarnaast is een sterk verband te zien tussen de houding en gedrag van mensen. Dat verband is niet louter 'positief'. Deze studie stelt dan ook voor het eerst vast dat wanneer mensen een positieve houding hebben ten aanzien van ontwikkelingsamenwerking en –actoren ze zelf minder actief zijn. Dit lijkt te wijzen op een zogenoemd 'crowding out effect' dat verwijst naar het fenomeen dat overheidsactiviteiten investeringen van tijd of geld door andere actoren, zoals burgers, verdringen. Meer onderzoek is echter nodig.

Dat laatste geldt ook voor het verklaren van de causaliteit van de relaties tussen de verschillende draagvlakdimensies. Bovenstaande analyse kan geen zicht geven op de vraag welke van de in Tabel 1 weergegeven zes mogelijke processen van gedragsverandering vooral geldt. Willen we in de toekomst uitspraken kunnen doen over de daadwerkelijke totstandkoming van 'OS-gedrag' dan is de opname van steeds terugkerende kennis-, houding- en gedragvragen in draagvlakstudies cruciaal. Alleen dan zal het mogelijk zijn om het gedrag van mensen, rekeninghoudend met hun achtergrondkenmerken, te verklaren op basis van veranderingen in hun kennis over, en houding ten aanzien van ontwikkelingsamenwerking.

Referenties

Adviesraad Internationale Vraagstukken. 2009. *Ontwikkelingssamenwerking: nut en noodzaak van draagvlak*. Den Haag: AIV.

Bekkers, R, Wiepking, P. 2007. *Generosity and Philanthropy: A Literature Review*. Universiteit Utrecht & Vrije Universiteit Amsterdam.

Develtere, P. (red.). 2003. *Het draagvlak voor duurzame ontwikkeling. Wat het is en zou kunnen zijn*. Antwerpen: De Boeck.

DGIS. 2009. Kamerbrief modernisering draagvlak ontwikkelingsamenwerking. Den Haag: DGIS.

IOB. 2009. *Draagvlakonderzoek. Evalueerbaarheid en resultaten*. Den Haag: IOB.

Lelij, B. van der, Decorte, S. en van Duijn, S. 2008. *Barometer Internationale Samenwerking 2008. Trends en ontwikkelingen*. Amsterdam: Motivaction-NCDO.

Ryan, B. & Gross, N. 1943. The Diffusion of Hybrid Seed Corn in Two Iowa Communities. *Rural Sociology*, 8 (1): 15-24.

Valente, T.W., Paredes, P. en Poppe, P.R. 1998. Matching the Message to the Process. The Relative Ordering of Knowledge, Attitudes and Practice in Behavior Change Research. *Human Communication Research*, 24 (3): 366-385.